

„VOTUL UNINOMINAL”, ALEGEREA REPREZENTANȚILOR ROMÂNIEI ÎN PARLAMENTUL EUROPEAN ȘI DEZBATERILE REFERITOARE LA REFORMA ELECTORALĂ

Dr. Ovidiu GHERASIM-PROCA*

The Uninominal Vote, the Election of Romania's MP's in the European Parliament and the Debates regarding Electoral Reform

Resume: Même si le sujet de la réforme électorale a été vivement débattu pendant les dernières années, les premiers pas sur la voie des changements institutionnels consistants ont eu comme point de départ quelques développements récents. Les débats autour de l'organisation du premier scrutin parlementaire européen en Roumanie et le conflit constitutionnel qui a entraîné les institutions et les partis politiques les plus importants sont à l'origine d'une mise en cause abrupte et confuse du système électoral proportionnel sur lequel le régime postcommuniste a été fondé. Le but de cet article est de mettre en évidence la manière dont ces deux dimensions, la réforme électorale et la préparation du premier scrutin européen, peuvent être liées. En plus, les pages ci-dessous fournissent quelques réflexions sur les caractéristiques générales du débat public et les risques que comporte le processus de reconfiguration des normes électorales.

Keywords: uninominal vote, electoral reform, European Parliament

Recent, ideea reformării sistemului electoral românesc prin adoptarea „votului uninominal” a fost resuscitată sub influența relațiilor instituționale volatile și a adversității dintre Parlament și Președinte, într-un context favorabil pentru astfel de proiecte. Ca și revizuirea Constituției în 2003, se pare că adoptarea legii privind alegerea reprezentanților României în Parlamentul European a devenit o ocazie pentru ca nevoia de a se trece la o reformă electorală extinsă, care să contribuie la „reformarea clasei politice” autohtone, să fie invocată din nou. În această direcție, rivalitatea care a pus în opoziție cele două componente ale executivului bicefal ce caracterizează regimul constituțional românesc, s-a dovedit a fi până acum mult mai eficientă decât mai mulți ani de acțiune insistentă a societății civile în direcția reformei electorale. Din acest punct de vedere, merită să se observe că dezbaterile referitoare la „votul uninominal” și acțiunile în direcția reformei electorale s-au precipitat într-un interval de timp foarte scurt, pe fundalul primului scrutin european desfășurat în România. Cert este că, din punctul de vedere al percepției publice, pregătirea momentului mult așteptat al aderării și multe alte subiecte politice de interes imediat au pus în plan secund chestiunea alegerilor europene, deși există

* Lect. univ. dr., Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

o legătură evidentă între aceasta și dezbaterile referitoare la reformarea sistemului electoral național. Articolul de față încearcă să descrie această relație, mai ales din punctul de vedere al analizei instituționale, având în vedere că organizarea scrutinului pentru alegerea reprezentanților României în Parlamentul European și reconfigurarea sistemului electoral utilizat în alegerile naționale par acum indisociabile.

Interesant este, din această perspectivă, felul în care tema reformei electorale apare de fiecare dată când devine probabilă o reconfigurare majoră a sistemului instituțional, în mod recurent. Adoptarea legii electorale ce urma să servească alegerii reprezentanților României în Parlamentul European a fost privită ca o ocazie pentru a reedita dezbaterile referitoare la codul electoral și la „votul uninominal”, așa cum s-a întâmplat și în preajma revizuirii constituționale din 2003. Procesul de coagulare a noilor norme poate să evidențieze, ca și dezbaterea publică în sine, poziționarea actorilor implicați dar și rolul pe care îl joacă practicile instituționale autohtone și efectele conjuncturale în planul comunicării publice.

Conform clasificărilor larg acceptate, configurația particulară a regimului politic românesc rezultată din pactul constituțional ce urma să pună bazele politicii post-comuniste este fundamentată pe un sistem electoral de tip proporțional. Totuși, politica electorală românească este tributară nu numai normelor și strategiilor proprii alegerilor parlamentare ci și celor ce privesc alegerea președintelui. Se pare că regimul politic semi-prezidențial pe care l-a instituit Constituția din 1991 a răspuns unui curent electoral favorabil autorității prezidențiale, un curent alimentat de reflexele mentale și idiosincrasile pe care le-a indus regimul de dictatură personală anterior, dar și de mentalitatea politică de tip tradițional încă dominantă în masa electoratului, o mentalitate cu rădăcini istorice profunde¹.

Regimul politic românesc include un sistem electoral de tip proporțional pentru alegerea legislativului, în timp ce alegerea președintelui se face cu ajutorul unui scrutin majoritar cu două tururi. Chiar și această simplă alăturare a fost suficientă pentru a alimenta un curent de opinie favorabil principiului majoritarist. În momentul în care România a devenit stat membru al Uniunii Europene, prin forța lucrurilor, a devenit absolut necesară alegerea unui sistem electoral care să fie utilizat în organizarea primului scrutin european, ceea ce a dat ocazia unei noi dezbateri pe tema reformei electorale.

În acest context favorabil schimbării instituționale și dominat de impresia incertitudinii, practicile ce generează principalele reguli ale competiției electorale merită o atenție specială. Atât în cazul normelor dedicate scrutinului european, cât și în cazul normelor aplicabile la nivel național, este evidentă

¹ Această predispoziție electorală de tip tradițional-arhaic face din posesia puterii cel mai important indicator al „competenței politice” și transformă persoana șefului statului într-o întruhipare simbolică a consensului social. (Cf. Mattei Dogan, *Sociologie politică*, Editura Alternative, *f.a.*, p.141-158)

relativa „permeabilitate” a legislației referitoare la alegeri, în sensul că, atunci când a existat intenția politică necesară, normele electorale au fost modificate cu mare ușurință. Legea nr. 68 din 1992 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului a fost modificată de mai multe ori prin ordonanțe de urgență în cursul anului electoral 2000, una dintre modificări vizând chiar pragul electoral². Legea nr. 33 din 2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European, publicată în M. Of. nr. 28 din 16 ian.2007, a fost modificată ulterior în mai multe rânduri. De fapt, prima ordonanță de urgență emisă de guvern în 2007 – Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 1 din 2007 privind unele măsuri pentru organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European – avea în vedere tocmai modificarea legii abia adoptate.

Constituționalitatea modificării legislației electorale prin intermediul ordonanțelor guvernamentale sau, mai grav, prin ordonanțe de urgență, este discutabilă, dar în măsura în care există un consens politic în spatele acestor demersuri de legiferare, ele vor fi considerate expresia unui consens politic tacit. Delegarea legislativă extinsă s-a dovedit a fi o practică obișnuită și a fost folosită cu succes pentru modificări considerate necesare în afara procedurilor parlamentare uzuale. Desigur, din punctul de vedere al principiilor constituționale capitale, încredințarea funcției de legiferare în materie electorală guvernului, chiar și temporar, nu poate să constituie o soluție favorabilă echilibrului politic. Dacă normele impuse de consensul democratic nu se bazează pe un acord ferm asupra regulilor competiției politice, delegarea legislativă în privința transformării voinței electoratului în mandate poate genera abuzuri, sau cel puțin poate evoca un deficit de legitimitate, având în vedere că este evitată deliberarea parlamentară.

Potrivit Constituției din 1991, sistemul electoral se numără printre domeniile de reglementare rezervate legislației organice (art. 72, alin. 3, lit. a), prin urmare în afara domeniului de exercitare a delegării legislative, articolul 114 fiind destul de explicit în această privință: „Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe *în domeniul care nu fac obiectul legilor organice (s.n.)*”.

În mod oarecum surprinzător, revizuirea constituțională din 2003 nu a făcut altceva decât să dea consacrare juridică implicită unei practici care contrazice atât litera Constituției din 1991 cât și spiritul constituționalismului democratic, introducând limite relative acolo unde ar fi trebuit să existe o interdicție lipsită de echivoc. Astfel, înțelegem din cuprinsul noului text constituțional că se poate legifera prin ordonanțe de urgență în domeniul legislației organice în anumite condiții, în pofida prevederii citate mai sus. Ordonanțele cuprinzând norme de natura legii organice trebuie să se aprobe cu o majoritate adecvată. Coroborată cu procedura aprobării „din oficiu” în cazul

² v. Cristian Preda, *România postcomunistă și România interbelică*, Editura Meridiane, București, 2002, p. 15

în care una dintre Camere nu decide în termen de 30 de zile, această nouă regulă face ca legislația electorală să poată fi modificată cel puțin la fel de facil ca și până la adoptarea noului text constituțional.

În cuprinsul textului constituțional în vigoare, articolul 73 stabilește că legislația privind sistemul electoral și organizarea Autorității Electorale Permanente ține de domeniul legilor organice, iar articolul 115 păstrează prevederea care permite delegarea legislativă doar în materii ce nu constituie obiectul legiferării organice. În schimb, referirile la ordonanțele de urgență par să contrazică această cerință aplicabilă ordonanțelor guvernamentale în genere. Potrivit alineatului 5 al articolului 115, ordonanțele de urgență ce conțin prevederi de natura legii organice trebuie să fie aprobate cu majoritatea membrilor fiecărei Camere. Dacă în termen de 30 de zile de la depunerea spre aprobare a ordonanței de urgență Camera sesizată nu se pronunță, ordonanța trece la cealaltă Cameră pentru a fi analizată în regim de urgență. Practic, în loc ca interdicția impusă de Constituția din 1991 să fie întărită și clarificată în raport cu încălcările ei repetate, ea a fost anulată printr-o derogare îndoielnică sub aspectul adecvării la principiile constituționale și incoerentă prin raportare la conținutul documentului din care face parte.

Practica legiferării curente prin delegare legislativă, un defect al tuturor legislaturilor de până acum, nu poate fi interpretată ca o lacună majoră din punctul de vedere al standardelor democratice atunci când efectele sale se răsfrâng asupra normelor electorale, așa cum pare la prima vedere. Este vorba mai ales de un mecanism funcțional, consensual, pus în mișcare cu asentimentul opoziției, mecanism menit să corecteze erorile sau lacunele legii, lucru dovedit de multe ori până acum prin absența unor reacții negative evidente și a sesizărilor de contencios constituțional în materie. Practica respectivă nu contravine regulii consensului cvasi-unanim în materie de legiferare electorală, dar relevă stângăcia cu care politica electorală este articulată instituțional în forurile de reprezentare și de decizie, fiind și un simptom al erodării profunde pe care o resimte din plin sistemul instituțional-normativ românesc.

Dincolo de inconsecvența și instabilitatea normelor, câteva efecte importante se originează în ambiguitățile discursului public. Sintagma „vot uninominal” a fost utilizată în contextul dezbaterilor referitoare la alegerile europene și la reforma electorală într-o manieră mult prea facilă, fapt ilustrat chiar de confruntările de idei apărute în grupul celor mai importanți reprezentanți ai societății civile în 2003. Sintagma trimite cu gândul la sistemele electorale uninominale (sisteme majoritare ce presupun constituirea unor circumscripții uninominale), în timp ce, invariabil, îi este atribuită o conotație mult mai simplă. Votul uninominal ar fi, în acest sens restrâns, un sistem electoral ce ar permite alegătorului să selecteze în mod direct candidați și nu doar liste de candidați întocmite de către partide, ceea ce se poate de altfel obține și cu ajutorul unor formule electorale proporționale. Această ambiguitate nu face nimic altceva decât să favorizeze confuzia în privința intențiilor declarate

ale participanților la dezbateri. Singurul motiv care poate să legitimeze utilizarea chiar de către actorii bine intenționați a unei expresii atât de vagi și atât de imprecise este încercarea de a simplifica coordonatele dezbaterii, pentru a o face mai ușor de îngurgitat de publicul nepregătit să-i deslușească complexitatea. Dar, după cum o dovedește experiența recentă, problemele publice importante nu pot fi reduse la simple campanii de relații publice fără a fi profund denaturate.

Desigur, confuzia teribilă la care s-a ajuns în final, prin inițierea de către Președinte a unui referendum în favoarea scrutinului uninominal cu două tururi, putea fi anticipată cu ușurință în aceste condiții. Surprinzător este faptul că escaladarea conflictului politic intern a dus-o până la ultimele consecințe. S-a declarat atunci că sistemul proporțional cu compensare agreat de guvern nu ar fi decât o degradare a „votului uninominal”, sau că sistemul electoral majoritar cu două tururi ar fi un exemplu de „vot uninominal pur”, fără ca cineva să fi înțeles vreo clipă efectele potențiale ale sistemelor aflate în competiție.

Încă din 2001 fusese publicat în Monitorul Oficial al României un proiect de lege privind *Codul electoral* ca rezultat al unei inițiative legislative bazate pe proiectul de reformare a instituțiilor electorale propus de Asociația Pro Democrația³. Modificarea formulei electorale era doar una dintre măsurile propuse, dar cu siguranță cea mai vizibilă. Teritoriul țării ar fi urmat să fie împărțit în opt circumscripții regionale cu subdiviziuni uninominale pentru a fi utilizate în cadrul unui sistem proporțional de compensare (mixt sub aspectul tehnicii de înregistrare a preferințelor votanților dar proporțional prin finalitate). Evident, nu au întârziat să apară referiri la votul uninominal cu finalitate majoritară. PSD, partidul avantajat în cea mai mare măsură de un asemenea sistem, a adus în discuție utilizarea sistemului majoritar uninominal cu un singur tur pentru selectarea membrilor Camerei superioare. Programul de guvernare din 2000 menționa chiar și scrutinul uninominal cu două tururi. Un asemenea sistem ar fi dus în mod automat la suprareprezentarea partidului clasat pe primul loc și ar fi indus dificultăți suplimentare legate de efectele repartizării geografice a circumscripțiilor uninominale sau de echilibrul dintre cele două Camere ale Parlamentului.

Confuzia a devenit evidentă atunci când alte voci au răspuns în mod critic ambelor idei. În decembrie 2003, Societatea Academică Română dădea publicității un studiu care evidenția dezechilibrele la care ar fi dus proiectul partidului de guvernământ, dar supraestima prin asociere – obiecțiile priveau în acest caz mai mult riscurile unui decupaj nejudicios al circumscripțiilor decât formula propriu-zisă – efectele sistemului propus de Asociația Pro Democrația⁴. Acest *qui pro quo* general nu a făcut nimic altceva decât să amâne pentru un

³ Proiect de lege nr. 1131 din 19 octombrie 2001 la proiectul de lege privind Codul electoral, M. Of. nr. 733 din 19.11.2001

⁴ Societatea Academică din România, „Nu vă jucați cu sistemul de vot”, *Rapoarte asupra guvernării*, Ediție specială, Nr. 3, http://www.sar.org.ro/policy_memo3.pdf, 17.12.2003

termen necunoscut decizia politică cu privire la reformarea sistemului electoral, deși majoritatea politicianilor au rămas susținători fervenți ai „votului uninominal”, sau mai curând ai sistemelor diferite pe care le desemnau cu acest termen.

Pe scurt, problema se reduce la evaluarea efectelor negative pe care le poate produce modificarea sistemului electoral. Trecerea de la un sistem proporțional la un sistem majoritar sau mixt poate induce transformări majore care se traduc în avantaje sau dezavantaje nete pentru actorii politici aflați deja în competiție. În genere, actorii politici cu drept de veto opun rezistență oricărei schimbări ce ar putea să le afecteze poziția atunci când nu sunt siguri că ar avea ceva de câștigat altminteri. Consensul democratic este afectat și el de modificările rapide ale sistemului electoral. De aceea, în condiții de incertitudine și nesiguranță, preferabilă rămâne reprezentarea proporțională, într-o formă sau alta, fără alterarea circumscripțiilor electorale. Simpla modificare a structurii buletinului de vot poate produce efectele dorite, dacă avem în vedere doar interesul cetățenilor de a obține un control mai extins asupra candidaturilor.

Toate aceste tendințe contradictorii, confuzii și ambiguități, dar și dorința vizibilă a celor mai importante partide de a limita competiția prin intermediul regulilor electorale, s-au reflectat din plin în procesul de adoptare a legii pentru alegerea reprezentanților României în Parlamentul European, deși, prin natură, acesta este prea puțin legat de interesele politice manifeste la nivelul cadrului instituțional intern.

Patru proiecte legislative și trei formule electorale diferite au concurat pentru aprobarea parlamentară începând cu data de 27 octombrie 2005. Dintre acestea, doar unul, aparținând senatorului PSD Vasile Pușcaș, ar fi implicat utilizarea mai multor circumscripții electorale - de altfel singurul care a adus în discuție utilizarea unei formule complexe cu două niveluri de atribuire și liste închise neblocate. Unul dintre proiecte propunea aplicarea metodei resturilor celor mai mari, în concordanță cu proiectul produs de guvern în cadrul unui grup de lucru organizat pe lângă Ministerul Integrării Europene⁵, iar celelalte două (printre care și cel ce a fost aprobat și promulgat ca lege) se opreau la formula d'Hondt. Interesant este că, exceptând proiectul comisiei amintite mai sus, toate proiectele trădează, într-un fel sau altul, dorința partidelor dominante de a limita competiția în favoarea lor.

Chiar și proiectul ce stabilea un sistem de „vot preferențial opțional” pe liste ce ar fi dat posibilitatea alegătorului să marcheze un candidat preferat, impunea în contrapartidă o scădere a reprezentativității printr-o limitare discutabilă a dreptului de candidatură. În viziunea inițiatorului, doar partidele ce dețineau un grup parlamentar în cel puțin una dintre camerele parlamentului

⁵ Proiectul și expunerea de motive care îl însoțește sunt disponibile online pe situl Ministerului Integrării Europene la adresa: <http://www.mie.ro/index.php?p=140> (consultat la data de 20.02.2007). Informații detaliate despre procesul legislativ pot fi găsite pe situl Camerei Deputaților.

național ar fi fost îndreptățite să depună candidaturi. De asemenea, o tentație vizibilă pentru cea mai mare parte dintre proiecte a fost aceea de a reglementa pragul electoral în maniera legii electorale naționale, separat pentru partide și alianțe electorale, în așa fel încât acesta ar fi putut ajunge la un maxim de 10%, cu mult peste limitele impuse de norma europeană în materie. În genere, s-a acordat destul de puțină atenție preocupării pentru proporționalitatea și reprezentativitatea sistemului.

Legea însăși pare să fi fost concepută în așa fel încât să favorizeze competitorii marcanți. Formula d’Hondt, o metodă proporțională ce utilizează divizori și avantajează partidele mari, a fost preferată celei propuse de grupul interministerial coordonat de Ministerul Integrării Europene, aceasta din urmă fiind favorabilă reprezentării grupurilor politice cu susținere modestă⁶. În plus, pragul electoral pentru candidații independenți este precizat într-o manieră indirectă, inutilă din punct de vedere practic. S-a stabilit așadar ca obținerea de mandate de către candidații independenți să depindă de un „coeficient electoral național” calculat ca raport între numărul de voturi valabil exprimate la nivel național și numărul de mandate de atribuit. Deoarece coeficientul electoral este definit ca partea întregă a raportului dintre numărul de voturi valabil exprimate și numărul de mandate, pentru un număr de 35 de mandate această condiție echivalează cu impunerea unui prag de aproximativ 2,8%, dar peste puțin timp, în 2009, când numărul mandatelor României va fi redus la 33, dacă numărul de voturi valabil exprimate rămâne același, valoarea pragului va urca cu puțin peste 3%. Datorită faptului că mărirea pragului impus candidaților independenți este invers proporțională cu numărul de mandate, această prevedere poate fi interpretată ca un mijloc de a le oferi acestora un avantaj marginal în condițiile creșterii numărului de mandate ce revin României. Însă această „discriminare pozitivă potențială” este la fel de greu de justificat ca și efectul de creștere subreptice a pragului ce survine în urma descreșterii numărului de mandate ce revin României în Parlamentul European. Exprimarea procentuală a pragului ar fi avut avantajul independenței față de variația numărului de mandate și ar fi reprezentat un termen de comparație clar prin raportare la pragul impus partidelor. Este posibil, mai curând, ca prevederile respective să fi fost concepute în mod intenționat ca o piedică în calea candidaților independenți.

O asemenea atitudine era de așteptat și se conformează unui model tipic de luare a deciziilor în privința schimbării sistemului electoral. Este ușor de înțeles că sistemul electoral reflectă un larg consens politic al actorilor importanți și dorința lor de a-și maximiza numărul de mandate prin procedurile

⁶ Pierre Martin, *Sistemele electorale și modurile de scrutin*, pp. 77-83. Formula d’Hondt este totuși cel mai frecvent utilizată de către statele membre.

instituționale pe care le aprobă⁷, numai că din punctul de vedere al percepției publice aceasta este o dovadă a lipsei de receptivitate.

În ceea ce privește prezența unei singure circumscripții, cele mai multe critici invocate de către reprezentanții societății civile sunt nefondate. În cadrul sistemelor proporționale, efectul de disproporționalitate scade cu cât crește magnitudinea circumscripțiilor, așadar creșterea numărului de circumscripții se traduce printr-o creștere a disproporționalității, ceea ce înseamnă în final un avantaj suplimentar pentru partidele mari. De altfel, în celelalte state membre, circumscripțiile multiple sunt excepția și nu regula, iar acolo unde sunt totuși folosite ele nu au adesea decât un rol administrativ, repartizarea mandatelor făcându-se la nivel național. Pe de altă parte, un sistem proporțional cu listă deschisă sau neblocată este într-un totuși compatibil cu votul într-o singură circumscripție națională. Probabil că în acest caz mulți au văzut în organizarea circumscripțiilor regionale pentru alegerile europene un mijloc de a face mai facilă acceptarea unui nou sistem electoral pentru alegerile naționale.

Potrivit unui model teoretic ușor de înțeles, modificarea sistemului electoral este o variabilă endogenă direct dependentă de echilibrele și schimbările decizionale negociate la nivelul elitei politice. Implicațiile acestui model sunt transparente. Conform acestei perspective, emergența și modificarea sistemelor electorale este condiționată de evaluarea șanselor ca numărul de mandate obținut să crească. Partidele vor căuta informații cu ajutorul cărora să realizeze o comparație între sistemele de alocare a mandatelor, iar schimbarea se va produce atunci când rezultatul acestui calcul este pozitiv pentru un partid sau un grup de partide ce deține o putere de decizie semnificativă (cărui nu i se poate opune vreun ipotețic *veto*)⁸.

Dar, așa cum o dovedește recenta experiență românească, nu numai acțiunea consensuală poate facilita progresele reformei electorale ci și conflictul politic exacerb. Abia după ce Președintele României a inițiat un proiect de lege electorală bazat pe scrutinul majoritar uninominal cu două tururi, vechiul proiect al codului electoral s-a materializat într-o inițiativă legislativă ce are șanse să fie finalizată sub forma unei noi legi electorale. Datorită suprapunerii scrutinului referendar peste scrutinul pentru alegerea reprezentanților României în Parlamentul European, întreaga campanie electorală a gravitat în jurul ideii „votului uninominal”, fără ca publicul să primească explicații concludente. Dimpotrivă, a devenit evident faptul că partizanii sistemului majoritar cu două tururi se folosesc în mod deliberat de ideea ambiguă a „votului uninominal” pentru a discredita sistemul agreat de către Guvern. Chiar și stilul campaniei pentru euro-parlamentare a fost influențat în mod vizibil, candidații afișând un

⁷ Kenneth Benoit, Jacquelline Hayden, „Models of Electoral System Change”, *Electoral Studies*, vol. 23, 2004

⁸ Kenneth Benoit, „Models of Electoral System Change”, in *Electoral Studies*, vol. 23, 2004; Kenneth Benoit, Jacquelline Hayden, “Institutional Change and Persistence. The Evolution of Poland’s Electoral System, 1998-2001”, in *The Journal of Politics*, Vol. 66, No. 2, 2004.

profil puternic individualizat, în concordanță cu tendința de opinie în favoarea personalizării votului, deși scrutinul a rămas unul proporțional cu liste închise.

Două concluzii importante decurg din considerațiile de mai sus. Mai întâi se poate constata că, în genere, dezbaterile referitoare la reforma electorală este caracterizată de o îngrijorătoare și persistentă confuzie, ceea ce poate duce la adoptarea unor decizii nesatisfăcătoare din punctul de vedere al interesului public, sau cel puțin nefavorabile echilibrului politic. La confuzia generală au contribuit în principal interesele disjuncte ale principalelor partide românești în ceea ce privește reformarea sistemului electoral național, dar și incapacitatea actorilor independenți de a clarifica sensul reformei. Scrutinul european a primit în cadrul acestei controverse un rol pur instrumental, ce poate fi considerat minor prin raportare la importanța simbolică a momentului.

În al doilea rând, efectele modificării sistemului electoral sunt adesea supraestimate. Ingineria electorală nu este o soluție pentru orice problemă politică sau socială, deși opinia contrară este una dintre cele mai răspândite. La fel de răspândită este și ideea potrivit căreia, dacă alegătorul are posibilitatea de a selecta unul sau mai mulți candidați în mod individual, aceasta îi oferă controlul asupra modului în care partidele își selectează candidații. Partidele politice dețin un monopol inexpugnabil în acest domeniu, iar un sistem electoral ce se folosește de circumscripții electorale uninominale nu garantează o creștere a calității candidaturilor, independent de orice alt factor, independent de circumstanțe și de cultura politică proprie unei societăți date. Nu puține sunt opiniile ce indică necesitatea unei reconstrucții radicale a întregului edificiu constituțional românesc, iar crizele de natură constituțională fără precedent și degradingolada administrativă – generată de acest context tulbure sau de incapacitatea elitei de a-și reprezenta propriul rol social – sunt argumente foarte convingătoare. Numai că precauțiile pe care le presupune încercarea de a reconfigura în profunzime sistemul politic românesc sunt cel mai adesea neglijate. Mai ales în cazul societăților semi-tradiționale cu statut periferic, societăți ce dau normelor un alt înțeles decât cel rațional-funcțional, efectele schimbării instituționale sunt greu de anticipat. Într-un asemenea context, efectele mecanice ale sistemului electoral și comportamentul elitei politice pot fi cu greu corelate, iar atunci când modificarea instituțiilor electorale se desfășoară într-un climat intens conflictual, riscul deturnării lor într-o direcție incertă nu poate fi ignorat.